

2547 Sayılı Yüksek Öğretim Kanunu'nda Yapılması Planlanan Değişiklikler Hakkında Bilim Akademisi'nin Görüşleri

Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonlarında görüşülmekte olan “*Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Teklifi*” ile özellikle Yüksek Öğretim Kanunu'nda bilimsel unvanların kazanılmasına ilişkin ön koşulların ve ayrıca yardımcı doçent unvanının değiştirilmesi gündeme gelmiştir. Yapılan değişikliklerin gerekçesi “*nitelikli insan kaynağı yetiştirmek*” olarak tanımlanmış ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu ile ilk defa getirilmiş olan yardımcı doçentlik kadrosunun kaldırılmasına bağlı olarak bu amacın elde edilebileceği görüşü belirtilmiştir. Özellikle akademik camiada yardımcı doçentin “*doçentin yardımcısı*” olarak algılanabildiği, buna karşılık “*doktor öğretim üyesi*” statüsü ile bu yanlışlığın giderileceği ve bu kadronun doktora sonrası öğretim üyeliğine geçiş sürecini hızlandıracağı ifade edilen gerekçeler arasında yer almaktadır.

Tasarı'nın getirdiği değişiklikleri şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

- **Doktor Öğretim Üyesi:** “Yardımcı Doçent” unvanı kaldırılmakta, doktora ve muadili çalışmasını tamamlamış bir bilim insanının alabileceği akademik unvan “Doktor Öğretim Üyesi” olarak belirlenmektedir. Doktor öğretim görevlisi olarak atanmanın ön koşulları her üniversite tarafından YÖK'ün onayına tâbi olmak üzere saptanacaktır. Bu kadro için herhangi bir yabancı dil koşulunun gerçekleştirilmesine gerek yoktur. Kadroya atama süresi en fazla dört yıldır, ancak yeniden atanmaya bir engel yoktur. Hâlihazırdaki yasal düzenlemede var olan ve toplamda en fazla 12 yıl için yardımcı doçent atanabileceği kuralı ise kaldırılmaktadır (Tasarı m. 4).
- **Doçent:** Doçentlik başvuruları merkezi olarak yapılmaya devam edecektir, ancak sözlü sınav aşaması kaldırılmıştır. Gerçekleştirilmesi gereken koşullar, doktora ve muadili çalışmasını tamamlamış olmak; yabancı dil sınavında “en

az elli beş puan¹ almış olmak ve ÜAK'nın görüşü üzerine YÖK tarafından her bilim dalı için ayrı belirlenecek sayı ve nitelikte yayını olmaktır. Bu kriterlerin yerine getirilip getirilmediğini, yılda iki kez ÜAK tarafından ilgili bilim dalında oluşturulan beş kişilik bir jüri ölçecektir. Jürinin olumlu görüş belirtmesi durumunda ÜAK tarafından doçentlik unvanı verilecektir. Üniversiteler ayrıca doçentlik ataması için ek kriterler getirebilirse de bunların YÖK onayından geçmesi gerekecektir (Tasarı m. 5).

- **Doktoralı Araştırma Görevlisi:** Tasarı, doktorasını tamamlamış olan araştırma görevlilerinin “doktor öğretim üyesi” unvanını kazanmaksızın da ders vermesinin mümkün olduğunu öngörmektedir. Buna ilişkin olarak herhangi bir ön koşul saptanmaksızın ilgili üniversite yönetim kurulunun onay vermesinin yeterli olduğu tespit edilmiştir.

Bilim Akademisi olarak Türkiye'deki nitelikli bilim insanı sayısını artırmanın önemi ve bu konuda acil adımlar atılmasının gerekliliği konusunda en ufak bir şüphe duymuyor olsak da üzerinde ayrıntılı çalışılmadan ve tartışılmadan kaleme alınmış olan bu Tasarı'nın böylesi olumlu bir sonucu elde etmek açısından yetersiz kaldığı kanaatimizi kamuoyu ile paylaşmak isteriz.

Genel olarak iki hususun önemini vurgulamak gerekir:

- Daha önceki raporlarımızda da altını çizdiğimiz gibi², bilim insanı kalitesinin artırılmasının olmazsa olmaz ön koşulu ülkemiz üniversitelerinin bilimsel özerkliğini artırmaktır. Gerek organizasyon ve istihdam, gerekse mali ve bilimsel özerklik alanında çok ciddi adımlar atılmadıkça nitelikli insan kaynağı sayısını artırmak mümkün gözükmemektedir. Oysa son dönemlerde üniversite özerkliğini ortadan kaldıran uygulamaların arttığını üzümlere saptamak durumundayız.
- Bu Tasarı'nın hazırlanma sürecinde de yaşandığı üzere, üniversiteler, üniversite öğretim üyelerini temsil eden STK'lar ve diğer paydaşlar görüşme sürecine dahil edilmeden hazırlanan bir metnin sorunlara doğru bir çözüm üretmesi ihtimali düşüktür. Üniversite özerkliğinin en önemli göstergesi, üniversitenin kendisine dair düzenlemelerin yapılmasına katılabilmesidir. Doğru gözükürken, bütün paydaşları dahil ederek 2547 sayılı yasayı tümden revize etmektir.

¹ 55 puanın 100 üzerinden değerlendirilen bir sınavda alınması gerektiği varsayımından yola çıkılmaktadır.

² Örneğin [Türkiye Sağlık Enstitüleri Başkanlığı Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı'nın Değerlendirmesi](#); [Üniversite Rektörlerinin Belirlenmesi Usulü Hakkında Değerlendirmesi](#); [Özgür İfade, Bilim ve Toplumsal Gelişme Hakkında Değerlendirmesi](#) gibi.

Tasarı'da düzenlenen konular özelinde ise şu tespitlerde bulunulabilir:

- **Yardımcı Doçent Unvanı:** “Profesör”, “Doçent”, “Yardımcı Doçent” kavramları, İngilizcede “*Professor*”, “*Associate Professor*” ve “*Assistant Professor*” kavramlarının karşılığı olarak yerleşmiştir. İngilizcede nasıl ki “*assistant professor*” profesörün asistanı olarak algılanmıyorsa, Türk akademi camiasında “yardımcı doçent”in doçentin yardımcısı olarak algılandığı yönünde bir iddia tümüyle havada kalmaktadır. Akademik yükseltmelerin ön koşullarının neler olması gerektiği, kaç aşamada ve ne tür bir sınama sisteminin uygulanacağı gibi konular asıl tartışma konusu olması gerekirken tartışmayı sadece bir isim üzerinden yürütmek doğru değildir.
- **Yabancı Dil Bilme Gerekliliği:** Tasarı yardımcı doçentlere yeni bir isim vermenin ötesinde aslında atama kriterlerini sadece daha aşağıya çekmiş ve yabancı dil sınavı gereğini kaldırmıştır.³ Aynı şekilde doçentler için de merkezi yabancı dil sınavında “en az 55” puan almak şeklinde bir kriter getirilerek şu anda var olan 65 puan barajı düşürülmüştür. Basına yansıyan tartışmalardan anlaşıldığı kadarıyla yabancı dil bilgisinin gereksiz olduğu ve hatta “milli” bir bilim yaratılması konusunda engel oluşturduğu görüşü yaygındır. Ancak burada çok önemli bir nokta vurgulanmalıdır: Bilim evrenseldir. Milli sınırlarla kısıtlı, dünyadan kopuk bir bilim ortamının standardı belirlenemez. Üretilen bilginin dünyadaki bilim çıtasına göre ölçülmesi ve konumlandırılması zorunludur. Türkiye’de çalışan bilim insanlarının da mesleklerinde dünyadaki en yüksek standartlara göre, özgüvenle rekabet edebilir düzeyde araştırma yapmaları gerekir. Bunun mümkün olduğu var olan iyi örneklerle ortadadır.

Toplumunu doğrudan etkileyen uygulamalı alanlarda olduğu kadar bu alanların dayandığı temel bilim alanlarında da dünyadaki gelişmişlik düzeyini göz ardı eden bir eğitim verilmesi, daha düşük düzeylerde araştırma ve yayın yapılması kabul edilemez. Zira bu hocaların yetiştirdiği mezunlar toplumun eğitim seviyesini, üretkenliğini ve refahını belirleyecektir. Dolayısıyla yabancı dilde yayınların değerlendirilebilmesi ve yabancı dilde yayın yapılması Türkiye’de de bilimin gelişmesi için olmazsa olmaz koşuldur. Bu konuda kriterleri aşağıya çekmek yerine eksik olan yabancı dilde eğitimin gereği gibi verilebilmesi için hangi önlemler alınması gerektiği üzerinde durulması gerekliken yabancı dil bilgisi gereğinin adeta küçümsendiği bir kamuoyu yaratmaktan en büyük zararı Türk bilimi ve uzun vadede Türkiye görecektir.

Akademik yükseltmelere ilişkin bir sistem önerisinde bulunurken, hem nitelikli bilimsel çıktıların artmasını sağlamaya hem de Türkiye’nin insan kaynağı açığını gözetmeye

³ 2547 sy. Kanun m. 23(2): “Fakülte, enstitü veya yüksekokul yönetim kurullarınca, biri o dilin öğretim üyesi olmak üzere seçilecek üç kişilik bir jüri tarafından; sınava girenin kendi bilim alanında Türkçeden yabancı dile, yabancı dilden Türkçeye 150 – 200 kelimelik bir çeviriyi kapsayan yabancı dil sınavını başarmak.”

ihtiyaç vardır. Ancak bu noktada iki hususun ayrılması gerektiğini düşünürüz. Bunlardan birincisi akademik olarak bağımsız araştırma yetisini ve yaratıcılığını ispatlayarak akademik kademelerde ilerlemenin nasıl olacağıdır. İkinci ve bundan ayrı bir sorun ise bir danışman altında olmaksızın öğrenciyi bağımsız olarak eğitme hakkının hangi aşamada edinileceğidir. Aşağıda bu konularda bir öneride bulunmaktan kaçınılacaktır. Zira konu son derece çetrefil ve uzun mukayeseli araştırmaları gerektirmektedir. Bilim Akademisi olarak bu tür uzun vadeli bir sistem oluşturma çabası içinde olunması haline her türlü desteği vermeye hazır olduğumuzu ifade etmek isteriz. Aşağıda bu sisteme ilişkin olarak gözetilmesi gereken asgari bazı hususların altını çizmekle yetineceğiz:

- **Bağımsız ders verme sorumluluğu hangi aşamada başlamalıdır ve ön koşulları neler olmalıdır:** Genç ve doktoralı bilim insanlarının ders yükü altında ezilmesi, dolayısıyla da bilimsel üretime gereği gibi vakit ayıramaması Türkiye’de bir sorundur. Birçok ülkede bağımsız ders verme sorumluluğunun ancak doçentlik sonrasında verildiği bir gerçektir. Nitekim 1980 öncesi Türkiye’de de büyük ölçüde bu sistem uygulanmaktaydı. Ancak 2547 sayılı kanunla birlikte yardımcı doçentlik kadrosu yaratılmış, bu akademik unvana bağlı olarak ders verme yükümlülüğü getirilmiştir. Bir yardımcı doçentin ortalama 6-7 yıl aktif olarak öğrenci yetiştirmiş olmasına rağmen, daha sonra gelen doçentlik aşamasında, çalıştığı bilim dalının tümüne ilişkin bir sözlü sınava tâbi tutulması ve yeri geldiğinde başarısız bulunması ise sistemde hep bir sorun olmuştur. Zira doçent olamayan bu araştırmacının yine yardımcı doçent olarak ders vermesine bir engel yoktur. Bu durum da bilim dalında kendisini ispatlayamamış olan bir adayın unvan alamasa da öğrenci yetiştirmeye devam etmesinde bir engel görülmediği sonucunu doğurmuştur. Oysa doçentlik sınavının asli amacının 1980 öncesi dönemde ders vermeye (“*docere*”) hak kazanma (“*venia legendi*”) olduğu düşünülecek olursa bu sınavın şu andaki sistemde zamanlamasının yanlış olduğu tartışmasızdır.

Fakat bu sınavın mantığı üzerinde durmadan doğrudan kaldırmak yerine, tartışılması gereken husus “doktor öğretim üyesi” olacak kişinin bağımsız ders vermek hakkını kazanmak için ayrıca yetkinliğini bu aşamada ispatlamasına gerek olup olmadığıdır. Örneğin doktor öğretim üyesi olabilmek için ilgili bilim dalına ilişkin sözlü ve/veya yazılı bir sınav şartı tartışılabilir. İlgili bilim dalına uygun uluslararası bir sınav varsa ondan geçme koşulunun getirilmesi de düşünülebilir. Ayrıca bu aşamada ders verme yetkinliğinin artırılması için özellikle didaktik, yeni eğitim yöntemleri, modern teknoloji kullanımı gibi alanlarda zorunlu bir kurs görülmesi de tartışılabilir. Yine 1980 öncesi dönemde var olan deneme dersi uygulaması getirilebilir. Kuşkusuz bu ön koşulların bilim dallarına göre değişmesi de söz konusu olabilir. Ancak bütün bu hususlar son derece önemli ve uzun boylu tartışılması gereken hususlardır.

Tasarı'nın, belirli güvencelere sahip doktor öğretim üyesi kadrosuna atanmamış olan "doktoralı araştırma görevlileri"ne herhangi bir ön koşul aranmadan üniversite yönetim kurullarının onayı ile ders verdirilebileceğini kabul etmiş olması da tartışmaya açık bir konudur. Yeri geldiğinde doktorsuz bir kişinin dahi mesleki uzmanlık gerektiren bir alanda ders vermesi ihtiyacı olabileceği kabul edilmelidir. Ancak bu durumlarda da eğitim standardının düşmemesi gözetilmelidir. Her şeyden önce doktor araştırma görevliliğinin, doktor öğretim üyeliğinin güvencelerini bertaraf etmek amacıyla kötüye kullanılacak bir "kadroya" dönüşmemesi için gerekli önlemlerin alınması gerekir. Diğer yandan doktoralı araştırma görevlisinin sadece doğrudan araştırma alanında ders vermesine izin verilmesi de bir tercih olabilir.

- **Akademik yükseltme kriterlerini kim belirlemelidir?** Yine Tasarı vesilesi ile masaya yatırılması gereken bir diğer konu ise akademik yükseltme kriterlerinin kimin tarafından belirleneceğidir. Tasarı ile getirilmek istenen sistemde, doçentlik unvanının elde edilmesi için merkezi olarak yürütülen bir süreç öngörülmekte, bunun dışında Üniversitelerin ek kriterler belirlemesine de izin verilmektedir. Ülke genelinde geçerli olacak asgari koşulların merkezi olarak belirlenmesi kabul edilebilir bir tekliftir. Ancak bu kriterlerin YÖK tarafından değil Üniversitelerarası Kurul içinde, her bir alan için oluşturulacak uzman komisyonlar tarafından belirlenmesi daha uygun olan çözümdür. Gerek doktor öğretim üyeliği gerekse doçentlik için üniversitelerin getirmek istediği ek kriterlerin YÖK'ün onayına tâbi tutulması ise üniversite özerkliğine aykırıdır. Her üniversite kendi önceliklerine göre farklı ön koşullar aramakta serbest olmalı ve bunlar, ayrımcılık yasağı gibi genel yasal sınırlar dışında, bir üst denetime tâbi tutulmamalıdır.

Saygılarımızla kamuoyunun dikkatine sunarız,

Bilim Akademisi Yönetim Kurulu

19. 02. 2018